

عوامل مؤثر بر ماندگاری جمعیت بزرگسال در روستاها. نمونه موردی: روستاهای دهستان سولقان در حاشیه کلانشهر تهران

قدیر فیروزنیا

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور

تاریخ دریافت: ۹۴/۲/۳۰؛ تاریخ پذیرش: ۹۵/۱/۱۴

چکیده

مهاجرت از روستا به شهر به‌عنوان یک پدیده شایع و رایج محسوب می‌شود. این پدیده، پیامدهای متعددی در روستاها (مبدا) و شهرها (مقصد) بر جای گذاشته و مطالعات زیادی در این زمینه نیز انجام گرفته است. با وجود جریان گسترده مهاجرت از روستا به شهر هنوز هم تعداد قابل توجهی از روستاییان (به‌ویژه بزرگسالان) در روستاها ساکن هستند؛ ولی تاکنون مطالعه‌ای در زمینه علل ماندگاری این گروه در روستاها و عدم مهاجرت آنان به شهر انجام نگرفته است. این تحقیق به دنبال شناخت علل ماندگاری و بقای جمعیت در روستاها است تا مشخص نماید که چه عواملی در ماندگاری جمعیت بزرگسال روستایی نقش دارند؟ روستاهای دهستان سولقان که در نزدیکی کلانشهر تهران قرار دارند و هنوز تعداد قابل توجهی از جمعیت بزرگسال را در خود جای داده به عنوان محدوده مورد مطالعه این تحقیق انتخاب شده و با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با جمع‌آوری داده‌های میدانی که با مراجعه به روستاهای مورد مطالعه و تکمیل ۱۶۰ پرسش‌نامه ویژه جمعیت بزرگسال ساکن در روستا به دست آمده، علل ماندگاری جمعیت بزرگسال روستایی در آن، مورد مطالعه قرار گرفته است. یافته‌ها نشان داد که: زندگی آسوده در روستا، رضایت از زندگی، داشتن اراضی کشاورزی، با اطمینان ۹۵ درصد و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ تشویق‌کننده ماندگاری جمعیت بزرگسال در روستاها می‌باشد. و همین‌طور افزایش سن و از دست رفتن فرصت مهاجرت از نظر ۵۸,۴ درصد پاسخگویان، احتمال بیکاری در شهر از نظر ۸۰ درصد، نگرانی از تامین معاش در شهر از نظر ۸۳ درصد، هزینه بالای زندگی در شهر از نظر ۸۸ درصد، از پاسخگویان به‌عنوان موانع مهاجرت جمعیت بزرگسال ذکر شده است..

واژه‌های کلیدی: مهاجرت، مهاجرت روستا-شهری، ماندگاری جمعیت، موانع مهاجرت، اجبارکننده

مقدمه

حتی یکی از توصیه‌ها و برنامه‌های پیشنهادی آنان برای حفظ تامین معاش و عدم بروز مشکلات زیست محیطی و اجتماعی در مبدا (روستاها) می‌باشد. این شیوه مهاجرت از روستا به شهر نه تنها مضر روند توسعه نیست بلکه استمرار زندگی بقیه روستاییان وابسته به این نوع مهاجرت و یا ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و جایگزین در روستا می‌باشد.

نوع دیگر مهاجرت، ناشی از جاذبه‌های شهر و دافعه‌های روستایی است که سبب می‌شود؛ روستاییان در حین برخورداری از امکانات لازم برای کار و فعالیت در روستا، زندگی روستایی را رها نموده و به شهرها مهاجرت کنند. این نوع از مهاجرت قابل بحث بوده و زمینه ورود برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در آن مهیا می‌باشد. با وجود این که عوامل متعددی زمینه را

مهاجرت از روستا به شهر شقوق متفاوتی دارد، یکی از انواع مهاجرت روستا شهری، مهاجرت جمعیت مازاد روستایی است. این شیوه مهاجرت به‌عنوان یک پدیده‌ای طبیعی محسوب شده و باعث می‌شود سرریز جمعیت روستا (جمعیت مازاد) از روستا خارج شده و به نواحی‌ای که ظرفیت و توانمندی لازم برای جذب جمعیت دارند جذب شوند. این شق مهاجرت از روستا به شهر به عنوان یک فرایند طبیعی و تعادل بخش در روند توسعه روستایی و منطقه‌ای نقش‌آفرینی نموده و معمولاً طرفداران زیادی در بین برنامه‌ریزان، آمایش‌گران و دست‌اندرکاران توسعه روستایی داشته و

حضور انسان روستایی است که با حضور خود به ویژه حضور مداوم و یا حضور غیر مداوم خود زمینه بهره‌برداری از منابع موجود در روستا را فراهم می‌نماید.

بنابراین از هر دیدگاهی (حداقلی، یا توسعه پایدار و مانند آن) که به روستا نگریسته شود، ضرورت ایجاد زمینه برای حفظ و ماندگاری روستاییان در زادگاه‌شان و به عبارت دقیق‌تر تسهیل در تصمیم‌گیری برای بقای انسان‌ها در روستا غیرقابل انکار است. با توجه به نکات فوق، در این تحقیق با تأسی بر دیدگاه توسعه پایدار، تلاش می‌شود علل ماندگاری جمعیت بزرگسال در نواحی روستایی مورد شناسایی قرار گرفته و زمینه را برای تسهیل در تصمیم‌گیری آزادانه به منظور اقامت دایم در روستا فراهم نماید.

دهستان سولقان به عنوان یکی از نواحی روستایی که تحت تاثیر کلان شهر تهران قرار داشته و همچنان از نسبت بالای جمعیت بزرگسال برخوردار است (با وجود تعداد نسبتاً کثیر افراد مهاجرت نموده به شهرهای اطراف و به‌ویژه تهران) برای این مطالعه انتخاب شده است و با توجه به نکات فوق، علل ماندگاری و بقای جمعیت بالاتر از ۳۰ سال در روستاهای این دهستان از شهرستان تهران مورد مطالعه قرار گرفته است. بر اساس آنچه که بیان شد، این تحقیق برای دریافت پاسخ مناسبی به پرسش اساسی زیر تدوین شده است:

چه عواملی در ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستاهای مورد مطالعه نقش‌آفرین هستند؟ برای دستیابی دقیقتر به پاسخ پرسش فوق، جستجو برای دریافت پاسخ پرسش‌های فرعی زیر نیز ضروری است.

۱. عوامل تشویق‌کننده و تسهیل‌کننده چه تاثیری بر ماندگاری روستاییان بزرگتر از ۳۰ سال در روستاهای مورد مطالعه دارند؟.
 ۲. موانع مهاجرت از روستا به شهر تا چه میزان در ماندگاری جمعیت تاثیرگذار هستند؟
- در تناظر با پرسش‌های تحقیق دو فرضیه زیر مورد آزمون قرار گرفت:

برای مهاجرت از روستا به شهر فراهم می‌نماید، ولی ملاحظه روستاها نشان می‌دهد که هنوز تعداد قابل توجهی از روستاییان به ویژه جمعیت بیش از ۳۰ سال در این گروه از روستاها ساکن هستند و به شهرها مهاجرت نکرده‌اند. حتی در روستاهایی که دافعه روستا و جاذبه شهرها باعث جذب جمعیت روستایی به شهر شده است. با توجه به نکات فوق، این پرسش قابل طرح و بررسی است که چرا گروهی از روستاییان (با وجود یکسان بودن شرایط طبیعی و اجتماعی زادگاه خود) در روستا باقی مانده و عده دیگر مهاجرت نموده‌اند؟.

تاکنون مطالعات گسترده‌ای در زمینه علل مهاجرت روستا شهری در کشورهای مختلف و از جمله ایران انجام گرفته است؛ ولی مطالعه‌ای که به بررسی علل بقا و ماندگاری جمعیت بزرگسال در روستاها پرداخته باشد، انجام نگرفته است به عبارت دیگر مشخص نیست که تا چه میزان، این ماندگاری ناشی از انتخاب آگاهانه و رضایت از زندگی در روستا است و تا چه حد تحت تاثیر عدم توانایی مهاجرت به شهر (موانع مهاجرت به شهر، یا اقامت اجباری در روستا) و یا این که نزدیکی به شهر و امکان استفاده از مؤسسات خدماتی و بهداشتی و رفاهی موجود در شهر است که مانع مهاجرت روستاییان و یکی از عوامل اصلی بقای آنان در روستای زادگاه خود می‌باشد؟

از آنجا که ماندگاری جمعیت در روستاها به عنوان یکی از نخستین اهداف برنامه‌های توسعه از دیدگاه حداقلی به توسعه روستایی است «از دیدگاه سلبی روستا منشا ایجاد بسیاری از معضلات اجتماعی شهری، مثل حاشیه‌نشینی ناشی از فقر مسلط روستاها است» (فیروزنیا و همکار، ۱۳۸۲: ۲۷۵) لذا نگهداری جمعیت در این سکونتگاهها می‌تواند مانع بروز انواع نابسامانی در نواحی شهری شود.

از دیدگاه توسعه پایدار که بر حفظ حقوق انسان‌ها (نسل فعلی و نسل‌های بعدی) و مکان‌ها تاکید می‌شود، هر چند همچون دیدگاه حداقلی به توسعه روستایی به نگهداشت جمعیت در روستاها توجه نمی‌شود؛ ولی لازمه پایداری سکونتگاههای روستایی

ارتباط نزدیک‌تری با این تحقیق دارد. وی تلاش نموده به بررسی عوامل تاثیرگذار در ماندگاری جوامع روستایی در دشت‌های شمالی بپردازد. به عبارت دیگر مفهوم جدیدی را به نام «تداوم جامعه^۲» در مطالعات روستایی معرفی می‌نماید و سعی دارد به این سوال پاسخ دهد که؛ چرا برخی جوامع روستایی بدون برخوردارگی از امکانات و نزدیکی شهرهای بزرگ همچنان تداوم دارند. با وجود شباهت بین این دو تحقیق، تفاوت اساسی مطالعه ردلین با این تحقیق در این است که، وی بر تداوم حیات جامعه روستایی یا استمرار شیوه زندگی روستایی تاکید نموده، در حالی که تاکید تحقیق حاضر، بر ماندگاری گروهی از جمعیت روستایی در روستا است. بر این اساس انجام این تحقیق و تلاش برای شناخت علل ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستاهای مورد مطالعه ضروری است.

مبانی مفهومی و نظری

در این تحقیق، منظور از «ماندگاری جمعیت» بقای جمعیت و استمرار زندگی روستاییان متناسب با ظرفیت روستا در زادگاه خود می‌باشد؛ یعنی مهاجرت جمعیت سرریز مجاز بوده و خللی در ماندگاری جمعیت ایجاد نمی‌نماید، اما ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال ممکن است در شرایطی انجام پذیرد که روستا ظرفیت بیشتری برای نگهداشت جمعیت داشته باشد، به عبارت دیگر ممکن است روستا در فرایند تخلیه جمعیت قرار گرفته و به دلایل مختلف فقط جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستا باقی بمانند.

از «تثبیت جمعیت» می‌توان برداشت‌های متعددی داشت. یکی مفهوم حداقلی که جمعیت متوقف (عدم کاهش تعداد جمعیت) است و دیگری جمعیت ثابت - استمرار افزایش جمعیت با نرخ رشد ثابت - (زنجان، ۱۳۷۶: ۲۴۱). برداشت دیگر میانگین نرخ رشد مثبت سالیانه (دهقانی، ۱۳۸۳: ۴) و استنباط همین برداشت از (سعیدی و همکاران، ۱۳۸۵). بر این اساس، منظور از تثبیت جمعیت در روستا، ایجاد

• «عوامل تشویق کننده و تسهیل کننده باعث ماندگاری برخی از روستاییان در روستاها می‌باشد».

• «موانع مهاجرت سبب شده تا عده‌ای از روستاییان به ناچار در روستا زندگی کنند».

بررسی چرایی ماندگاری جمعیت بزرگسال در نواحی روستایی، روی دیگر تحقیقاتی است که به‌وفور (در زمینه مهاجرت از روستا به شهر) انجام پذیرفته و می‌پذیرد. از بین تحقیقاتی که در این زمینه انجام گرفته، چند اثر با این تحقیق مرتبط می‌باشد، که عبارتند از: موسوی و همکارانش (۱۳۸۳) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستایی در ۶۰ روستای منتخب استان‌های آذربایجان شرقی، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد و مرکزی». عاشری، (۱۳۸۳) در تحقیقی با عنوان «بررسی تاثیر فعالیت‌های عمرانی جهادسازندگی بر تثبیت جمعیت روستایی در مقطع زمانی ۱۳۵۵-۱۳۷۵ (مورد روستاهای بالای یکصد خانوار ارومیه)». دهقانی، (۱۳۸۳) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در تخلیه و تثبیت جمعیت روستاهای استان اصفهان. (بر اساس آمارگیری و سرشماری ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۵)»، سعیدی، و همکاران (۱۳۸۵) در تحقیقی با عنوان «نقش سرمایه‌گذاری‌های عمرانی دولت در تثبیت جمعیت روستایی (نمونه شهرستان کاشان)» و فیروزی‌نیا، (۱۳۸۵) در رساله دکتري خود با عنوان «تبیین استمرار کارکرد اقتصادی روستاهای در معرض تخلیه جمعیتی شهرستان قزوین». اما به‌صورت مستقل تاکنون از این رویکرد به موضوع تحولات جمعیتی روستاها نگریسته نشده است و تحقیقی در زمینه علل ماندگاری جمعیت بزرگسال در نواحی روستایی بدست نیامد. از این رو این تحقیق بنا دارد از این دیدگاه به مسئله نگاه نموده و زمینه توجه صاحب‌نظران به ماندگاری جمعیت در روستاها را فراهم نماید.

البته تحقیق ردلین و همکارانش^۱ (۲۰۱۰) که در مجله تحقیقات روستایی و سیاست، به چاپ رسیده

بخشی از ناشناخته‌های موجود در این زمینه را مشخص نماید. بر این اساس پاسخ به این پرسش که چرا با وجود این موج گسترده مهاجرت از روستاها به شهرها، هنوز تعدادی از جمعیت روستایی در روستاها زندگی می‌کنند؟ نیازمند تحقیق می‌باشد؛

بر اساس نظریه تحولات جمعیتی، که تحولات کلی جمعیتی روستاها را تبیین می‌نماید (فیروزنیا، ۱۳۸۵: ۲۳)، یکی از تحولات جمعیتی روستاها مهاجرت قشر جوان از روستا و ماندگاری جمعیت بزرگسال می‌باشد. بر این اساس روستاها در فرایند تحول خویش به مرحله‌ای می‌رسند که جمعیت جوان خود را از دست داده و قشر بزرگسال که تعلق خاطر بیشتری به روستای خود داشته و امکان مهاجرت کمتری دارند، در روستا باقی می‌مانند. چرخه حیات نیز به تبیین تمامی تحولات روستا پرداخته و می‌تواند فرایند تحول روستاها را به تصویر بکشد (فیروزنیا و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱۵). بر اساس این نظریه برخی از روستاها در فرایند تحول خود به مرحله مهاجرت قشر جوان و استمرار زندگی قشر بزرگسال رسیده و سپس سایر مراحل تحول را طی می‌نمایند.

از نظریات دیگری که در کنار نظریه هزینه و فایده مهاجرت (لهسایی‌زاده، ۱۳۶۸: ۲۲۱) نقش بسیار اساسی در تبیین پدیده ماندگاری جمعیت بزرگسال در نواحی روستایی دارد نظریه جاذبه و دافعه یا عوامل مهاجرت لی است. (زنجان، ۱۳۸۰: ۱۳۲). (پارن ول، میک^۳، ۱۹۹۳: ۷۶). بر این اساس می‌توان استنباط نمود که مهمترین عامل موثر در ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال جاذبه روستا و موانع موجود در شهرها برای مهاجرت این قشر می‌باشد؛ علاوه بر این از آنجا که این جاذبه‌ها و دافعه‌ها بستگی به شرایط افراد نقش آفرینی متفاوتی دارند، می‌توان با استفاده از نظریه عوامل مهاجرت، ماندگاری جمعیت بزرگسال در نواحی روستایی را به خوبی تبیین نمود.

با توجه به ویژگی‌های نظریه تحلیل سیستمی (رضاییان، ۱۳۷۹: ۱۹۶) از این نظریه نیز می‌توان در تحلیل ماندگاری جمعیت بزرگسال روستایی بهره

زمینه برای جایگزینی نسل جدید به جای افرادی که فوت نموده و مهاجرت می‌نمایند، می‌باشد.

از آنجا که بر اساس نظر کلارک (۱۳۸۴: ۱۱۲)، طبقه‌بندی‌های جمعیتی باید بر اساس ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی جوامع باشد و تعریف برنارد ناول از بزرگسالی^۱، در این تحقیق منظور از «جمعیت بزرگسال» تمامی جمعیت بیش از ۳۰ سال ساکن در روستاهای مورد مطالعه می‌باشد.

از نظر نوع رویکرد به مهاجرت از روستا به شهر باید اظهار داشت که هر چند برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران برنامه‌های توسعه روستایی در صد حفظ جمعیت روستایی در زادگاهشان می‌باشند؛ ولی این نکته را نباید از نظر دور داشت که بر مبنای ارزش‌های انسانی و اسلامی، انسان در تعیین سرنوشت خویش و تصمیم‌گیری در انتخاب محل سکونت آزاد بوده و حتی در دین مبین اسلام به مسلمانان توصیه شده که اگر در محل زندگی دایمی خود با مشکلاتی مواجه هستند، مهاجرت^۲ نمایند. آن کس که در راه خدا مهاجرت کند، در روی زمین برخوردار می‌شود بسیار و گشایش‌ها خواهد یافت. (قرآن کریم، آیه ۱۰۰ سوره نساء). یا آیه ۹۷ همین سوره و یا انتخاب سال هجرت به عنوان مبدا تاریخ اسلامی نشانگر اهمیت مهاجرت در دین اسلام می‌باشد.

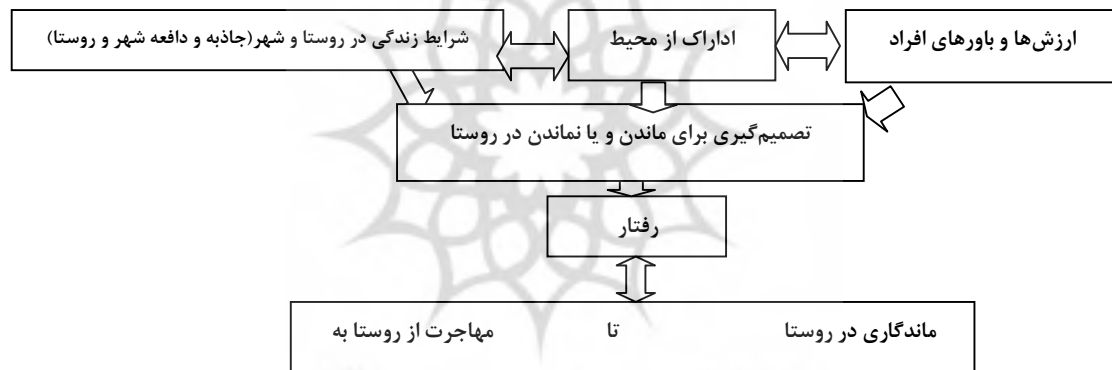
با توجه به نکات فوق، انتخاب محل سکونت حق طبیعی انسان‌هاست و هیچ انسان دیگری حق ندارد برای این حق محدودیتی قایل شود. از طرف دیگر با توجه به ویژگی‌های شهرها و روستاها و تفاوت بسیار فاحش بین شهر و روستا از ابعاد مختلف، توقع ماندگاری جمعیت در روستاها، بدون ایجاد تغییر در نظام سکونت‌گاهی، امری غیر طبیعی به نظر می‌رسد؛ از این رو با توجه به نکات فوق، مطالعه علل ماندگاری جمعیت بزرگسال در روستاها ضروری بوده و می‌تواند

۱- «دورانی که مهارت‌ها و توانایی‌های اولیه‌ای که در دوران کودکی به سرعت کسب شده‌اند به هم مرتبط شده و به‌طور کامل مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند و مهارت‌ها و توانایی‌های جدیدی نیز در این دوران بدست می‌آید (رضایی، ۱۳۸۷: ۱۱۳).

۲- مهاجرت: تغییر محل اقامت معمولی از یک نقطه جغرافیایی به یک نقطه دیگر را مهاجرت می‌گویند. (زنجان، ۱۳۷۱: ۱۹۳).

اقبال، ۱۳۷۸: ۱۱۹)، می‌توان نتیجه گرفت که انسان به عنوان یک موجود زنده تحت تاثیر محیط پیرامون عکس‌العمل نشان داده و براساس عوامل تحریک آمیز محیط تصمیم‌گیری می‌نماید. انتخاب محل سکونت و یا تغییر و جابجایی محل سکونت یکی از مصداق‌های تصمیم‌گیری است. که عوامل متعددی در آن دخالت دارند. با توجه به مطالب فوق می‌توان اذعان داشت که انسان بر مبنای شناخت و ادراکی که از محیط پیرامون (به مفهوم عام) دارد، تصمیمی را اتخاذ می‌نماید، (تسلیمی، ۱۳۷۸: ۶۵) و بر مبنای آن تصمیم، اقدام یا رفتاری را انجام می‌دهد. در خصوص موضوع مورد بحث، تصمیم ممکن است منجر به ماندگاری در روستا و یا مهاجرت از روستا به سایر سکونتگاهها توسط فرد بزرگسال شود (شکل ۱).

گرفت. بر اساس دیدگاه اقتضایی مدیریت (جی. هیکس. هربرت و سی. ری گوست، ۱۳۶۸: ۲۱۱)، روستاییان به عنوان یکی از عناصر اصلی سیستم روستا بستگی به شرایط و اقتضات خود تصمیم می‌گیرند که اقدام به مهاجرت نموده و یا این که در روستا باقی به مانند. با عنایت به نقش مکتب رفتارگرایی در تحلیل رفتارهای انسانی و تاکیدي که علم جغرافیا بر عوامل مؤثر بر رفتارهای افراد دارد (شکویی، ۱۳۸۲: ۱۴۵). می‌توان ماندگاری یا مهاجرت از روستا را به عنوان یک رفتار انسانی تحلیل نمود. براساس این نظریه انسان بر مبنای شناخت از محیط پیرامون و ادراکی که از محیط پیرامون دارد، به بررسی کم و کیف موضوع پرداخته و در خصوص آن تصمیم‌گیری نموده و بر اساس تصمیم مربوطه نیز عمل می‌نماید. با توجه به مباحث تصمیم‌گیری (نیکو

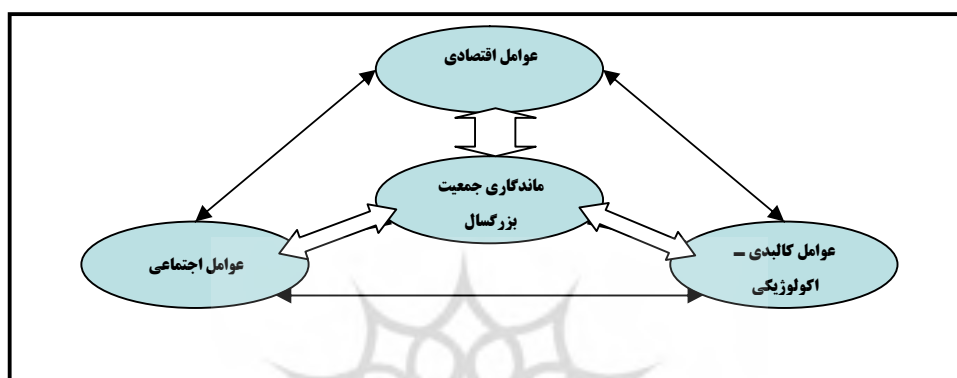
شکل ۱: روند تصمیم‌گیری برای ماندگاری و یا مهاجرت از روستا (ماخذ: نگارنده براساس یافته‌های تحقیق)

اخیر رخ داده و هم‌اکنون و در آینده نیز ادامه خواهد یافت، به دلیل کاهش فرصت‌های شغلی می‌باشد. دلایل جمعیت‌زدایی روستایی در طول ۱۵۰ سال اخیر تغییری نکرده است (گیلک، ۱۹۹۱: ۶۹؛ پسیون^۲، ۱۹۸۵: ۱۲۴). فعالیت‌های اقتصادی به‌طور پیوسته از دهکده‌ها و جوامع روستایی به سوی شهرک‌ها و نواحی شهری جابجا شده و فرصت‌های شغلی نواحی روستایی نیز کاهش یافته و جمعیت روستایی نیز به سوی شهرها مهاجرت می‌نمایند». ولی تحولات اخیر جهانی علل جدیدی را برای مهاجرت یا ماندگاری

عوامل مؤثر بر ماندگاری جمعیت در روستاها: همانطور که در پیشینه تحقیق ملاحظه شد، تا کنون تحقیقی در زمینه علل ماندگاری جمعیت بزرگسال به‌طور خاص و به‌طور عام در زمینه جمعیت روستایی انجام نگرفته است؛ لذا ناچار باید در بین تحقیقاتی که در زمینه مهاجرت انجام پذیرفته معکوس عوامل مؤثر بر مهاجرت را به عنوان عوامل تاثیرگذار بر بقای جمعیت بزرگسال در روستاها در نظر گرفت. با وجود این که برخی اظهار داشته‌اند^۱ که «جمعیت‌زدایی روستایی که در قرن گذشته و در نیمه نخست قرن

توسعه پایدار به تفکیک ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی-اکولوژیکی (شکل ۲) و یا از دو بُعد درون و برون سکونتگاهی با نگرش جاذبه و دافعه شهر و روستا و یا با رویکرد رفتارگرایی و تصمیم‌گیری به ویژگی‌های شخصی و محیطی طبقه‌بندی نمود. با توجه به جامعیت رویکرد توسعه پایدار در این تحقیق عوامل موثر بر ماندگاری جمعیت روستایی با استفاده از این رویکرد تبیین می‌شود.

جمعیت بزرگسال در روستاها به وجود آورده است. بخش عمده این تحولات نشأت گرفته از فناوری اطلاعات و گسترش روزافزون آن به نواحی روستایی و افزایش وسایل نقلیه و سرعت جابجایی انسان است. بر این اساس می‌توان اظهار داشت که عوامل متعددی در ماندگاری یا عدم ماندگاری جمعیت در روستاها نقش‌آفرین می‌باشند، که می‌توان آن‌ها به صورت مختلف صورت‌بندی نمود. از جمله بر اساس رویکرد

شکل ۲: عوامل موثر بر ماندگاری جمعیت بزرگسال

(ریچارد بیلسبارو^۱، ۲۰۰۲: ۹۰). بر این اساس می‌توان گفت که افرادی که توان مادی خوبی دارند کمتر اقدام به مهاجرت نموده و در روستا باقی می‌مانند. در تحقیق احمدی و همکارانش مشخص شده که نارضایتی از درآمد و شغل تاثیر زیادی در مهاجرت‌های گذشته روستاییان داشته است (احمدی و همکاران، ۱۳۸۲: ۱۸۷). پس رضایتمندی از درآمد در روستا، عدم انتظار بهبود درآمد و سطح رفاه زندگی نسبت به قبل از مهاجرت، تامین معاش در روستا، رضایت از شغل در روستا، وجود زمینه‌ها و فرصت‌های شغلی از عوامل تاثیرگذار در ماندگاری جمعیت بزرگسال در نواحی روستایی است.

بر اساس تحقیق سعیدی و همکارانش مشخص شد که، عوامل دفع‌کننده جمعیت روستاها بسیار قوی‌تر از عوامل جذب‌کننده جمعیت عمل کرده و ارتباط ضعیفی میان نگهداشت جمعیت و سرمایه‌گذاری عمرانی در سکونتگاههای روستایی

عوامل اقتصادی

بر اساس مطالعات انجام شده در کشورهای آسیایی مشخص شده روستاهایی که توان تولیدی و درآمدی کمتری دارند دارای نرخ مهاجرت بیشتر بوده‌اند (سیمونز، ۱۹۷۷؛ بیولی، ۱۹۷۶). در نتیجه می‌توان استنباط نمود که روستاهایی که از توان تولیدی و درآمدی بالاتری برخوردارند تعداد بیشتری از جمعیت خود را حفظ نموده‌اند. «البته نتایج مطالعات در کشورهای امریکای لاتین و آفریقا بر عکس آسیا می‌باشد به این مفهوم که روستاهای دارای توان تولیدی و درآمدی بالاتر دارای نرخ مهاجرت بیشتری می‌باشند» (همان: ۴۰). بر این اساس می‌توان انتظار داشت که در ایران ماندگاری جمعیت در روستاهای با توان تولیدی بالاتر بیش‌تر باشد. آن گروه از مردم که برای مقابله با فقر در مبدا با مشکل مواجه می‌باشند، پس از مهاجرت کاربری پایداری را از محیط روستایی هم در مبدا و هم در مقصد فراهم نموده‌اند

1- Richard E. Bilsborrow

همین تحقیق نشان داد که ۴۳/۴ درصد نیز گفته‌اند در شرایطی که امکان مهاجرت برای آن‌ها فراهم شود، روستا را ترک می‌نمایند. بر این اساس تمایل به مهاجرت در زنان، جوانان و افراد با تحصیلات بالاتر به‌طور معنی داری بالاتر از مردان، میانسالان و سالخورده‌گان و افراد با تحصیلات پایین و یا بی‌سواد می‌باشد (همان: ۱۹۷). پس می‌توان نتیجه گرفت که یکی از علل ماندگاری جمعیت در روستاها عدم امکان مهاجرت توسط روستاییان می‌باشد.

در ادبیات تحقیق به این موضوع از بُعد جمعیت کهن‌سال روستایی نیز نگریسته شده است. به عبارت دیگر یکی از پیامدهای خروج نیروی جوان روستایی کهن‌سالی جمعیت روستایی است. جمعیت کهن‌سال روستایی ایالات متحده آمریکا تحت تاثیر دو عامل با رشد سریعی همراه بوده است، یکی مهاجرت جمعیت جوان و دیگری مهاجرت افراد مسن از نواحی شهری به روستاها. جمعیت روستایی این کشور در مقایسه با جمعیت شهری مسن‌تر می‌باشد به گونه‌ای که در سال ۱۹۹۸ میان سنی جمعیت آمریکا ۳۴ سال و میان سنی جمعیت شهری این کشور ۳۴ سال و میان سنی جمعیت غیر شهری آن ۳۶ سال بوده است. این نسبت‌ها در سال ۱۹۸۰ به ترتیب برابر ۳۰ سال، ۲۹/۹ سال و ۳۰/۱ سال بوده است (کارلیون^۲، ۱۹۹۹: ۵).

عوامل کالبدی و اکولوژیکی

بر اساس مطالعات انجام شده، جمعیت در روستاهایی که به خدمات بهداشتی و امکانات رفاهی و زیربنایی (جاده، وسایل ایاب و ذهاب، ارتباطات، آب و برق) دسترسی دارند، ماندگاری بیشتری دارد؛ همچنین در این تحقیق ۷۸٪ پاسخگویان اظهار داشته‌اند در صورت داشتن آب و زمین کافی در روستاها می‌مانند. پس برخورداری از آب و زمین کافی می‌تواند به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر ماندگاری جمعیت در نواحی روستایی محسوب شود (احمدی و همکارانش، ۱۳۸۲: ۱۸۳). در تحقیقی که توسط عاشری انجام گرفته مشخص شده که از نظر

ناحیه حاکم است. وی نتیجه گیری می‌نماید که سرمایه‌گذاری‌های عمرانی توانسته نرخ کاهش جمعیت آبادی‌ها را کند کرده و تخلیه جمعیتی آنها را به تاخیر اندازد. و در نتیجه ثبات روستایی و توان نگهداشت جمعیت در روستاهای ناحیه متأثر از عوامل و نیروهای دیگری است. (سعیدی و همکاران، ۱۳۸۵: ۵۴). در این تحقیق نرخ رشد به عنوان سنجه نگهداشت جمعیت مورد محاسبه قرار گرفته است (همان، ۶۸). در تحقیق دیگری که توسط صرافی (۱۳۸۳) در همدان انجام پذیرفته مشخص شده که قشر متوسط جامعه روستایی، انگیزه بیشتری برای ماندگاری در روستا دارند هستند. به گونه‌ای که آن گروه از مردم که از درآمد بالایی برخوردار بوده برای افزایش درآمد به شهرها مهاجرت می‌نمایند و قشر کم‌درآمد جامعه نیز چون در روستا با مشکلات عدیده‌ای مواجه هستند به ناچار روستا را ترک می‌نمایند.

عوامل اجتماعی - فرهنگی

کارل کاوتسکی^۱ بیان می‌نماید که «تنها عناصر قوی و نیرومند از نظر فیزیکی نیستند که روستاها را ترک می‌کنند، بلکه این افراد جزو زرنگ‌ترین و باهوش‌ترین افراد نیز محسوب می‌شوند، زیرا سریع‌تر نیرو و جرات لازم را به دست می‌آورند و خیلی زود به اختلاف میان تمدن فزاینده شهر و روستا پی می‌برند» (کارل کاوتسکی، ۱۳۸۱: ۲۴۴).

دسترسی به مدارس و امکانات تحصیلی خوب، می‌تواند یکی از عوامل مؤثر بر ماندگاری جمعیت در روستاها باشد (احمدی و همکارانش، ۱۳۸۲: ۱۸۳). در مطالعه موسوی و همکارانش (۱۳۸۳) مشخص شد که افراد متمایل به مهاجرت، امیدواری بالایی برای اشتغال در شهر برای خود قایل می‌باشند. این تفاوت از نظر آماری در سطح بسیار بالایی معنی‌دار است (موسوی و همکارانش ۱۳۸۳: ۱۹۸). ارزیابی منفی از وضعیت مهاجران قبلی و عدم تماشای تلویزیون نیز یکی از عوامل مؤثر بر کاهش تمایل به مهاجرت از روستا به شهر عنوان شده است (همان: ۱۹۹). نتیجه

در روستاهایی که خارج از نفوذ شهر قرار داشتند به علت استفاده کمتر از امکانات شهری مهاجرت بیشتر بوده است (افتخاری و همکار، ۱۳۷۷: ۸۱). در این زمینه، عظیمی نیز معتقد است که روستاها در یک مجموعه شرایط خاص ایجاد شده اند و این شرایط اکنون در ایران وجود ندارد، شرایط امروز تغییر کرده است و خانوارهای روستایی اگر مجبور نباشند روستا را رها نموده و به شهر می‌آیند (عظیمی، ۱۳۸۲: ۱۵).

علاوه بر موارد فوق اگر معکوس عوامل موثر بر مهاجرت از روستا به شهر (با اغماض) به عنوان عوامل موثر بر ماندگاری جمعیت در روستاها باشد، می‌توان با بهره‌گیری از عواملی که تاکنون از سوی صاحب‌نظران (مندرج در فیروزنیا، ۱۳۸۵: ۱۰۴) برای مهاجرت از روستا به شهر عنوان شده، عوامل موثر بر ماندگاری را در قالب دو گروه عوامل تسهیل یا تشویق کننده و عوامل اجبار کننده ماندگاری ارائه داد. (جدول ۱). بدیهی است که در برخی از روستاها ممکن است مجموعه عوامل مذکور همزمان نقش آفرینی نمایند و در بعضی دیگر از روستاها تنها تعدادی از این عوامل تاثیرگذار باشند.

روستاییان برخوردار از روستا از مؤسسات خدماتی و رفاهی همچون راه روستایی، بهسازی روستا، آب و فاضلاب روستایی و برق بر میزان تمایل به ماندگاری آنان در روستا تاثیرگذار بوده است (عاشری، ۱۳۸۳: ۱۲۸).

همچنین تحقیقات نشان داده افرادی که دسترسی مطلوبی به خدمات شهری دارند کمتر متمایل به مهاجرت از روستا می‌باشند و روستاهایی که با کمبود امکانات و نابرابری توزیع امکانات موجود بین شهر و روستا مواجه هستند گرایش مهاجرت فرستی بالاتری نیز دارند (موسوی و همکارانش، ۱۳۸۳: ۱۹۸). بر عکس نتایج این تحقیق، براساس مطالعه‌ای که در روستاهای بیرجند انجام پذیرفته مشخص شد که بیشترین تعداد روستاهای خالی از سکنه در مناطق پیرامون شهر بیرجند که بیشتر از بقیه دهستان‌ها تحت تاثیر جاذبه‌ی مهاجر پذیری شهر بیرجند قرار دارند، به وقوع پیوسته است (میکانیکی، ۱۳۸۳: ۳۰). در حالی که در مطالعه دیگری مشخص شده، در روستاهای نزدیک به شهر (یا در حوزه نفوذ شهر) به علت امکان استفاده از خدمات و امکانات شهری مهاجرت کمتر و

جدول ۱: عوامل تسهیل کننده و اجبار کننده ماندگاری جمعیت بزرگسال روستایی

ابعاد	عوامل تسهیل کننده ماندگاری	عوامل تاثیرگذار
اقتصادی	درآمد مکفی در روستا (طبقه متوسط درآمدی)، برخورداری از اراضی کشاورزی، برخورداری از شغل مناسب، سرمایه‌گذاری در روستا، امید به بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری انجام شده، سرمایه‌گذاری دولت در روستاها، تطبیق درآمد با هزینه زندگی، حمایت دولت از سالمندان (طرح شهید رجایی)	نگرانی از عدم دستیابی به شغل مناسب نگرانی از افزایش هزینه زندگی نگرانی از دست دادن درآمد فعلی هزینه بالای زندگی در شهر
اجتماعی و فرهنگی	زندگی آسوده در روستا (آرامش روحی و روانی) حضور تمام بستگان و اقوام در روستا وابستگی عاطفی به روستا و هم‌ولایتی‌ها ازدواج در روستا رقابت با سایر روستاییان برای سرمایه‌گذاری در روستا	تبعیت از پدر و مادر و یا همسر سن زیاد، بی‌سوادی و کم سوادی، فرار از خدمت سربازی، فقدان مهارت، بی‌کس و کار بودن در شهر، عدم علاقه به زندگی در شهر شلوغی شهر، ارزیابی منفی از مهاجرت‌های قبلی
کالبدی - آکولوژیک	آب و هوای مناسب‌تر نسبت به شهر، منابع آب و خاک مساعد، احیا اراضی، ایجاد کارگاه‌های صنعتی، استحصال آب و مانند آن ارایه خدمات و موسسات رفاهی (راه آسفالت، آب، برق، گاز، خدمات بهداشتی درمانی، آموزشی و مانند آن)، ارتقاء کیفیت خدمات عمومی، دسترسی به خدمات و موسسات رفاهی شهر، نزدیکی به شهر	عدم امکان تامین مسکن در شهر

استنباط نگارنده از معکوس عوامل موثر بر مهاجرت (مندرج در فیروزنیا، ۱۳۸۵: ۱۰۴) برای ماندگاری در روستا

پس از بررسی عوامل مؤثر بر ماندگاری جمعیت بزرگسال در روستا (بر اساس نتایج تحقیقات انجام شده)، در ادامه به بررسی این عوامل در روستاهای دهستان سولقان شهرستان تهران پرداخته خواهد شد.

روش تحقیق

با توجه به مباحث مطروحه، برای انجام این

تحقیق از روش تحقیق اکتشافی استفاده شده است و برای شناخت سهم و نقش عوامل تاثیرگذار از شیوهی توصیفی - تحلیلی استفاده می‌شود. جامعه آماری این تحقیق ۹۲۷ نفر جمعیت بیش از ۳۰ سال (۱۰ روستای دهستان سولقان شامل: وردیج، سنگان، رندان، طالون، کشار سفلی، امامزاده داود، کیگاہ، سولقان، کشار علیا، امامزاده عقیل می‌باشد. (جدول ۲).

جدول ۲: توزیع اعضای جامعه نمونه به تفکیک روستا

نام روستا	تعداد کل جمعیت	تعداد جمعیت بیش از ۳۰ سال	درصد جمعیت بزرگسال	
			جامعه نمونه	فراوانی درصد
سنگان	۷۴۹	۳۷۵	۵۰	۵۶
کشارعلیا	۵۴۱	۲۱۷	۴۰/۱	۲۸
کشارسفلی	۱۸۳	۷۳	۳۹/۹	۱۳
وردیج	۲۸۱	۱۵۸	۵۶/۲	۱۹
امامزاده عقیل	۱۸	۸	۴۴/۴	۱
رندان	۲۲۳	۹۹	۴۴/۴	۱۷
کیگاہ	۳۳۳	۱۵۱	۴۵/۳	۲۶
کل	۲۳۲۸	۱۰۸۱	۴۶/۳	۱۶۰

ماخذ: با استفاده از نتایج سرشماری ۱۳۸۵

از بین جامعه آماری تعداد ۱۶۰ نفر به عنوان نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد (رفیع‌پور، ۱۳۷۰: ۳۷۳). توزیع تعداد جامعه نمونه در بین روستاهای منطقه به شرح جدول (۲) می‌باشد که به نسبت سهم افراد بیش از ۳۰ سال روستاها تعیین شده است^۱. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز این تحقیق با استفاده از مطالعات اسنادی و مطالعات میدانی (پرسش‌نامه روستا و جمعیت بیش از ۳۰ سال) ۱۶۰ پرسش‌نامه و مصاحبه بدست آمده است. این اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

در این تحقیق با بهره‌گیری از ادبیات تحقیق، از مولفه‌های زیر برای سنجش ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستا استفاده شده است: زندگی آسوده در روستا (آرامش روحی و روانی)، تامین معاش به حد کفایت در روستا (برخوردار بودن از درآمد مناسب در روستا)، حضور تمام بستگان و اقوام در روستا، وابستگی عاطفی به روستا، امکان استفاده از امکانات و خدمات شهر در روستا، آب و هوای پاک روستا، مخالفت پدر و مادر یا همسر، فقدان فرصت شغلی در شهر، سن زیاد، نگرانی از تامین معاش، هزینه بالای زندگی در شهر، بی‌کس و کار بودن در شهر، عدم علاقه به زندگی در شهر، شلوغی و آلودگی شهر.

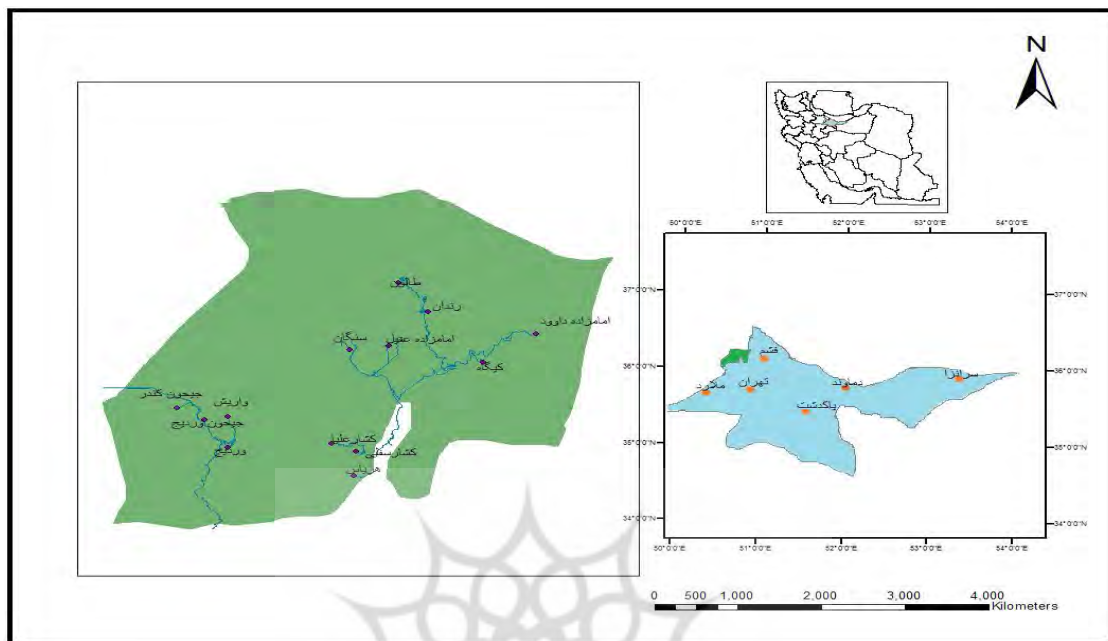
محدوده مورد مطالعه

دهستان سولقان در شمال غرب شهرستان تهران از بخش کن قرار دارد. از شمال به بخش اسارا، از جنوب به شهر تهران، از شرق به بخش فشم و از غرب به دهستان آدران و گرمدره شهرستان کرج، محدود شده است. این دهستان به لحاظ موقعیت جغرافیایی

۱- در برنامه‌ریزی اولیه تحقیق، پیش‌بینی شده بود که از جمعیت بیش از ۳۰ سال روستای امامزاده داوود و واریش نیز تعدادی به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب شوند. در هنگام تکمیل پرسش‌نامه مشخص شد که این دو روستا بر خلاف نتایج رسمی آماری، دارای سکنه دایم نیستند. یکی از معضلات جامعه روستایی کشور تفاوت آمار رسمی با واقعیت‌های جامعه روستایی است که این امر نیازمند تحقیق مستقلی است.

دارای ۱۰ آبادی و ۸ مزرعه است. در حال حاضر روستای سولقان به‌عنوان مرکز دهستان در فاصله ۹ کیلومتری از شهر تهران، قرار دارد.

در ۵۱ درجه و ۶ دقیقه تا ۵۱ درجه ۲۴ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۴۶ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۵۶ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این دهستان

شکل ۱: روستاهای مورد مطالعه

البته هستند روستاهای همچون واریش و طالون و مانند آن که در فصل زمستان فاقد جمعیت هستند.

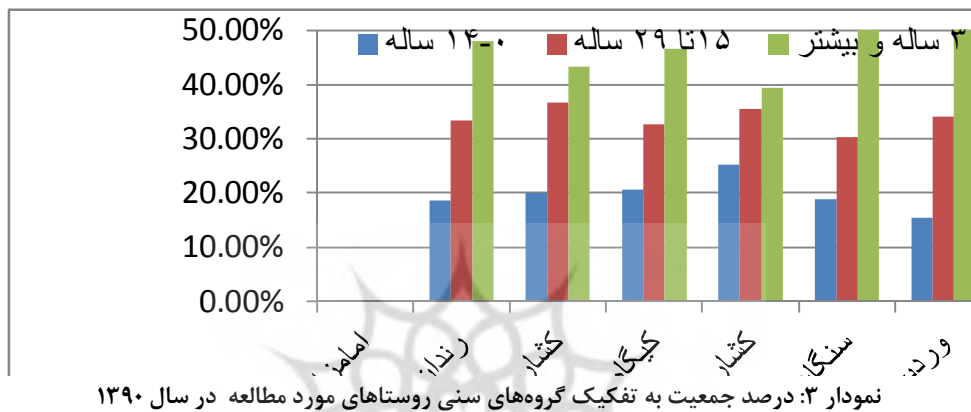
یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های شخصی پاسخگویان: یافته‌ها نشان داد که با توجه به ماهیت تحقیق ۶۳ درصد از اعضای جامعه نمونه در گروه سنی ۳۰ تا ۵۰ سال قرار دارند. ۶۰ درصد از پرسش شوندگان مرد بوده‌اند، میانگین مدت اقامت روستاییان منتخب در روستا نیز ۴۵ سال بوده است. نتایج نشان داد که تنها ۲/۵ درصد از پاسخ‌گوینان مجرد بوده‌اند (همسر خود را از دست داده‌اند) از نظر سواد نیز ۲۲ درصد از اعضای جامعه نمونه بی سواد هستند و تنها ۵/۶ درصد دیپلمه بوده‌اند. شغل ۷۰ نفر (۴۳/۸ درصد) کشاورزی (باغداری)، ۵ نفر (۳ درصد) کارمند دولت، ۴۵ نفر (۲۸ درصد) دارای شغل آزاد و ۴۰ نفر (۲۵ درصد) خانه‌دار می‌باشند. متوسط درآمد ماهانه ۱۲۳ نفر (۷۷ درصد) کمتر از ۴۰۰ هزار تومان بوده است. تنها از نظر ۴۷ نفر (۲۹/۴ درصد) از

وجود ارتفاعات نسبتاً مرتفع و شکل‌گیری آبراه‌های دائمی و فصلی در آن سبب شده که در بستر رودخانه که گسترده‌تر بوده خاک‌های آبرفتی تجمع نموده و روستاهای دهستان سولقان که عمدتاً دارای موقعیتی کوهستانی - دره‌ای هستند شکل بگیرند. علاوه بر باغداری و تولید محصولات باغی که کارکرد اصلی روستاهای مورد مطالعه محسوب می‌شود، برخورداری از آب و هوای کوهستانی، وجود باغات میوه و فاصله کم این دهستان با کلانشهر تهران، سبب شده این منطقه به‌عنوان ناحیه‌ای برای گذران اوقات فراغت روزانه و خانه‌های دوم (بیلاقی) برای شهرنشینان تهرانی به شمار آید. علاوه بر سولقان که ماهیت روستا شهر پیدا کرده است این دهستان دارای یک شهرک مسکونی به نام سینا است. و تنها این دو سکونتگاه حالت خوابگاهی پیدا کرده است و ترکیب جمعیت بقیه روستاها به دو گروه سکنه دایم و سکنه‌ای که معمولاً از اواسط فصل بهار تا پایان مهرماه در روستاها ساکن هستند، تشکیل شده است.

اجبار کننده برای اقامت در روستا افزوده و بر ارزش شناخت عوامل تاثیرگذار بر ماندگاری می‌افزاید. نمودار شماره ۳ و ۴ توزیع گروه‌های سنی جمعیت روستاهای مورد مطالعه را بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ نشان می‌دهد. همانطور که ملاحظه می‌شود در هر دو دوره، جمعیت ۳۰ ساله و بیش‌تر درصد زیادتری را به خود اختصاص داده است.

اعضای جامعه نمونه، درآمد آنها برای زندگی معمولی کفایت می‌کند و از نظر ۷۰ درصد، بقیه درآمد ماهیانه اهالی کفایت زندگی آنها را نمی‌کند. نتایج تحقیق نشان داد که ۵۳،۱ درصد پاسخگویان تاکنون به مهاجرت از روستا به شهر فکر کرده‌اند. و ۴۰ درصد افرادی که به مهاجرت فکر کرده‌اند اقدامی نیز در این زمینه انجام داده‌اند؛ ولی همچنان در روستا باقی مانده‌اند، این امر بر اهمیت نقش موانع مهاجرت و یا

از جمله عوامل تشویق کننده استمرار زندگی در روستاهای مورد مطالعه زندگی آسوده در روستا است که ۸۲ درصد از پاسخگویان به تاثیر آن در ماندگاری در روستا اذعان داشته‌اند. تامین معاش به حد کفایت در روستا از نظر ۷۳ درصد، برخورداری از درآمد مناسب در روستا از نظر ۶۸ درصد، رضایت از زندگی در روستا از نظر ۸۲ درصد، مالکیت اراضی کشاورزی

عوامل تاثیرگذار در ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در نواحی روستایی

با توجه به نتایج تحقیق، عوامل تاثیرگذار بر ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستا را می‌توان در دو گروه کلی تقسیم‌بندی نمود:

الف- تشویق کننده ماندگاری

روستا از خدمات رفاهی، از نظر ۶۲/۵ درصد، آب و هوای پاک روستا، از نظر ۹۵ درصد، امکان استفاده از امکانات و خدمات شهر در روستا، از نظر ۶۵ درصد و دسترسی مناسب به شهر، از نظر ۶۸/۸ درصد از پاسخگویان به عنوان عوامل موثر بر ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستاها می‌باشند.

(زراعی و باغی) از نظر ۸۰/۶ درصد پاسخگویان، حضور بستگان و اقوام در روستا از نظر ۷۵ درصد از پاسخگویان به‌عنوان عوامل موثر بر ماندگاری روستاییان اعلام شده است (جدول ۴).

همین طور مشخص شد که وابستگی عاطفی به روستا، از نظر ۸۲/۴ درصد از پاسخگویان، بر خورداری

جدول ۴: درصد فروانی، میانگین و انحراف معیار و انحراف استاندارد نظر پاسخگویان در زمینه عوامل موثر در ماندگاری جمعیت بزرگسال روستایی

One-Sample Statistics			میزان موافقت یا مخالفت					مولفه‌های تاثیرگذار	نوع تاثیر
Std. Error Mean	Std. Deviation	Mean	کاملا مخالف	مخالف	تاحدودی موافق	موافق	کاملا موافق		
۱/۰۹۶۹۲	۱/۲۲۲۱۶	۴/۰۰۰۰	۳/۱	۱۴/۵	۱۱/۹	۲۰/۱	۵۰/۳	زندگی آسوده در روستا	تشویق کننده و تسهیل کننده
۱/۲۰۶۹۹	۲/۶۱۸۲۴	۳/۵۱۲۵	۵/۶	۲۱/۳	۲۶/۲	۲۸/۸	۱۸/۱	تامین معاش به حد کفایت	
۱/۰۹۶۱۱	۱/۲۱۵۷۱	۳/۱۹۳۸	۶/۹	۲۵	۳۰	۱۸/۱	۲۰	برخورداری از درآمد مناسب	
۱/۰۹۰۵۱	۱/۱۴۴۸۵	۳/۶۰۰۰	۴/۴	۱۳/۸	۲۵/۶	۳۰	۲۶/۳	رضایت از زندگی در روستا	
۱/۲۳۶۴۴	۲/۹۹۰۸۱	۳/۹۳۱۳	۶/۳	۱۳/۱	۲۲/۵	۲۷/۵	۳۰/۶	داشتن اراضی کشاورزی	
۱/۰۹۶۲۳	۱/۲۱۷۲۸	۳/۴۵۰۰	۵/۶	۱۹/۴	۲۴/۴	۲۵/۶	۲۵	حضور بستگان و اقوام در روستا	
۱/۰۹۱۹۳	۱/۱۶۲۷۷	۳/۷۶۲۵	۳/۸	۱۳/۱	۲۰	۲۹/۴	۳۳/۸	وابستگی عاطفی به روستا	
۱/۰۹۹۲۸	۱/۲۵۵۷۹	۳/۱۱۸۸	۸/۱	۲۹/۴	۲۴/۴	۱۸/۸	۱۹/۴	برخورداری روستا از خدمات رفاهی	
۱/۰۶۲۹۵	۱/۷۹۳۸۰	۴/۵۳۴۶		۴/۴	۵/۶	۲۱/۹	۶۷/۵	آب و هوای پاک روستا	
۱/۰۹۵۶۵	۱/۲۰۹۸۷	۳/۱۱۸۸	۷/۵	۲۸/۱	۲۶/۳	۲۱/۳	۱۹/۹	امکان استفاده از امکانات و خدمات شهر	
۱/۲۰۸۸۷	۲/۶۴۲۰۶	۳/۵۲۵۰	۵/۶	۲۵	۱۹/۴	۲۸/۸	۲۰/۶	دسترسی مناسب به شهر	اجبار کننده
۱/۰۳۴۹	۱/۳۰۹۰۰	۲/۷۶۸۸	۱۸/۱	۳۲/۵	۱۶/۳	۳۰/۶	۱۲/۵	مخالفت پدر و مادر	
۱/۱۱۱۶۲	۱/۴۰۷۴۷	۳/۳۲۷۰	۱۱/۳	۲۵	۱۱/۳	۲۳/۸	۲۸/۱	همراهی با همسر	
۱/۱۱۳۷۵	۱/۴۳۸۸۹	۲/۸۹۳۸	۱۹/۴	۳۰	۱۳/۱	۱۶/۹	۲۰/۶	بی‌سوادی	
۱/۰۸۸۳۴	۱/۱۱۰۳۹	۱/۹۰۵۱	۴۳/۸	۳۶/۹	۷/۵	۵	۵/۶	نرفتن به خدمت سربازی	
۱/۰۹۰۵	۱/۳۷۵۱۱	۳/۰۸۸۱	۱۳/۱	۲۸/۱	۱۶/۹	۱۹/۴	۲۱/۹	افزایش سن و از دست رفتن فرصت مهاجرت	
۱/۰۳۰۰	۱/۳۰۲۸۸	۳/۷۷۵۰	۸/۸	۱۰/۶	۱۳/۸	۲۸/۱	۳۸/۸	احتمال بیکاری در شهر	
۱/۰۹۲۵۰	۱/۱۶۶۴۰	۳/۸۶۱۶	۴/۴	۱۱/۹	۱۳/۱	۳۳/۸	۳۶/۳	نگرانی از تامین معاش در شهر	
۱/۰۸۷۱۲	۱/۱۰۲۰۳	۴/۱۷۵۰	۲/۵	۹/۴	۱۰	۲۴/۴	۵۳/۸	هزینه بالای زندگی در شهر	
۱/۰۱۶۰	۱/۲۸۱۱۵	۲/۶۶۶۷	۲۰/۶	۲۹/۴	۲۳/۸	۱۳/۸	۱۱/۹	بی‌کس و کار بودن در شهر	
۱/۰۷۷۵	۱/۳۵۸۶۶	۳/۳۳۹۶	۱۰/۶	۲۰	۲۱/۹	۱۸/۸	۲۸/۱	عدم علاقه به زندگی در شهر	
۱/۱۰۹۷	۱/۳۹۴۹۳	۳/۴۹۳۷	۱۰	۱۸/۸	۱۶/۹	۱۸/۸	۳۴/۴	شلوغی و آلودگی شهر	

ماخذ: مطالعات میدانی ۱۳۹۱

موانع مهاجرت از روستا به شهر بوده است. همراهی با همسر از نظر ۶۳ درصد از پاسخگویان، بی‌سوادی از نظر نیمی از پاسخگویان، افزایش سن و از دست رفتن فرصت مهاجرت از نظر ۵۸/۴ درصد پاسخگویان، احتمال بیکاری در شهر از نظر ۸۰ درصد، نگرانی از تامین معاش در شهر از نظر ۸۳ درصد، هزینه بالای

ب- اجبار کننده ماندگاری یا موانع مهاجرت از روستا

همانطور که بیان شد، به نظر می‌رسد که برخی از روستاییان به ناچار در روستا باقی مانده‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که حدود نیمی از پاسخگویان بر این نظر بودند که مخالفت پدر و مادر به عنوان یکی از

و میانگین بیش از ۳ از عوامل تشویق کننده و تسهیل کننده ماندگاری جمعیت بزرگسال در منطقه مورد مطالعه محسوب می‌شود. و تامین معاش به حد کفایت در روستا با سطح معنی‌داری ۰/۰۱۴، برخورداری از درآمد مناسب در روستا با سطح معنی‌داری ۰/۰۴۵ و دسترسی مناسب به شهر با سطح معنی‌داری ۰/۰۱۳ از عوامل تاثیرگذار بر ماندگاری روستاییان بزرگسال در روستا می‌باشند. از بین عوامل تشویق کننده سطح معنی‌داری مولفه‌ی برخورداری روستا از خدمات رفاهی (آب لوله‌کشی، برق، راه آسفالت، خانه بهداشت، تلفن و مانند آن)، امکان استفاده از امکانات و خدمات شهر در روستا با سطح معنی‌داری بیش از ۰/۵۰ در ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستاهای مورد مطالعه نقشی نداشته است. (جدول ۵).

فرضیه دوم: با وجود این که این فرضیه را می‌توان بر اساس یافته‌های توصیفی پذیرفت، نتایج آزمون T نشان داده که احتمال بیکاری در شهر با میانگین ۳/۷۷، و نگرانی از تامین معاش در شهر با میانگین ۳/۸۶، و هزینه بالای زندگی در شهر با میانگین ۴/۱۷، بی‌کس و کار بودن در شهر با میانگین ۲/۶۶، عدم علاقه به زندگی در شهر با میانگین ۳/۳۴، شلوغی و آلودگی شهر، با میانگین ۳/۵، همراهی با همسر با میانگین ۳/۳ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۴، و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ کمتر از ۰/۰۰۵ در ماندگاری جمعیت بزرگسال در روستاها نقش داشته‌اند. مخالفت پدر و مادر با میانگین ۲/۷۷ با سطح معنی‌داری ۰/۰۲۷، افزایش سن و از دست رفتن فرصت مهاجرت با میانگین ۳/۰۸ و سطح معنی‌داری ۰/۰۴۲، و نرفتن به خدمت سربازی با میانگین کمتر از ۲، نقش آفرینی اندکی در ماندگاری جمعیت بزرگسال در روستاها داشته‌اند. با توجه به یافته‌های توصیفی و آزمون فرضیات تحقیق می‌توان اظهار داشت که موانع مهاجرت از روستا به شهر و اجبارکننده‌های ماندگاری در روستا یکی از عوامل اساسی مؤثر در ماندگاری برخی از روستاییان در روستا بوده و می‌باشد.

زندگی در شهر از نظر ۸۸ درصد، عدم علاقه به زندگی در شهر از نظر ۶۹ درصد و شلوغی و آلودگی شهر از نظر ۷۰ درصد از پاسخگویان به عنوان موانعی بوده‌اند که بیش از ۵۰ درصد پاسخگویان آنها را به‌عنوان موانع مهاجرت از روستا به شهر قبول داشته‌اند و نرفتن به خدمت سربازی، بی‌کس و کار بودن در شهر نظر مساعد کمتر از ۵۰ درصد از پاسخگویان را به خود جذب نموده است.

برای افزایش اطمینان از شناسایی عوامل مؤثر بر ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستاها علاوه بر نظرخواهی از آنها در خصوص عوامل تاثیرگذار بر ماندگاری از آنها خواسته شد که علت عدم مهاجرت (ماندگاری در روستا) خود را به شهر بیان نمایند که نتایج نشان داد که هزینه بالای زندگی در شهر به عنوان نخستین عامل، علاقه و وابستگی به روستا به‌عنوان دومین عامل، آب و هوای خوب روستا به عنوان عامل سوم، وابستگی به وطن به‌عنوان عامل چهارم، و به ترتیب عواملی همچون درآمد مناسب در روستا، داشتن اراضی کشاورزی، حضور اقوام در روستا، داشتن خانه در روستا، مخالفت پدر و مادر برای مهاجرت از روستا، اشتغال در روستا، بی‌سوادی، زندگی آسوده در روستا، برخورداری روستا از امکانات و خدمات زیربنایی، بیماری، آرامش در روستا و وجود خانه پدری در روستا به عنوان عوامل تاثیرگذار در بقای پاسخگویان در روستا بوده است.

آزمون فرضیات

برای آزمون فرضیات تحقیق از آزمون T استفاده شده است. همان‌طور که (جدول شماره ۵) نشان می‌دهد؛ در مورد فرضیه نخست («عوامل تشویق کننده و تسهیل کننده باعث ماندگاری برخی از روستاییان در روستاها می‌باشد»): زندگی آسوده در روستا (آرامش روحی و روانی)، رضایت از زندگی در روستا، داشتن اراضی کشاورزی (باغی و زراعی)، حضور بستگان و اقوام در روستا، وابستگی عاطفی به روستا، آب و هوای پاک روستا، با اطمینان ۹۵ درصد و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰

جدول ۵: آزمون T عوامل موثر بر ماندگاری جمعیت بزرگسال

One-Sample Test						مولفه‌های تاثیرگذار	نوع تاثیر
Test Value = 3							
95% Confidence Interval of the Difference		Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df	T		
Upper	Lower						
۱/۱۹۱۴	۱/۸۰۸۶	۱/۰۰۰۰۰	۱/۰۰۰	۱۵۸	۱۰/۳۱۷	زندگی آسوده در روستا (آرامش روحی و روانی)	تسهیل کننده و تسهیل کننده
۱/۹۲۱۳	۱/۰۳۷	۱/۵۱۲۵۰	۱/۰۱۴	۱۵۹	۲/۴۷۶	تامین معاش به حد کفایت در روستا	
۱/۳۸۳۶	۱/۰۰۳۹	۱/۹۳۷۵	۱/۰۴۵	۱۵۹	۲/۰۱۶	برخورداری از درآمد مناسب در روستا	
۱/۷۷۸۸	۱/۴۲۱۲	۱/۶۰۰۰۰	۱/۰۰۰	۱۵۹	۶/۶۲۹	رضایت از زندگی در روستا	
۱/۳۹۸۲	۱/۴۶۴۳	۱/۹۳۱۲۵	۱/۰۰۰	۱۵۹	۳/۹۳۹	داشتن اراضی کشاورزی (باغی و زراعی) زیاد	
۱/۶۴۰۱	۱/۲۵۹۹	۱/۴۵۰۰۰	۱/۰۰۰	۱۵۹	۴/۶۷۶	حضور بستگان و اقوام در روستا	
۱/۹۴۴۱	۱/۵۸۰۹	۱/۷۶۲۵۰	۱/۰۰۰	۱۵۹	۸/۲۹۵	وابستگی عاطفی به روستا	
۱/۳۱۴۸	-۱/۰۷۷۳	۱/۱۱۸۷۵	۱/۲۳۳	۱۵۹	۱/۱۹۶	برخورداری روستا از خدمات رفاهی	
۱/۶۵۸۹	۱/۴۱۰۳	۱/۵۳۴۵۹	۱/۰۰۰	۱۵۸	۲۴/۳۷۷	آب و هوای پاک روستا	
۱/۳۰۷۷	-۱/۰۷۰۲	۱/۱۱۸۷۵	۱/۲۱۶	۱۵۹	۱/۲۴۲	مکان استفاده از امکانات و خدمات شهر در روستا	
۱/۹۳۷۵	۱/۱۱۲۵	۱/۵۲۵۰۰	۱/۰۱۳	۱۵۹	۲/۵۱۳	دسترسی مناسب به شهر	اجبار کننده
-۱/۰۲۶۹	-۱/۴۳۵۶	-۱/۲۳۱۲۵	۱/۰۲۷	۱۵۹	-۲/۲۳۵	مخالفت پدر و مادر	
۱/۵۴۷۵	۱/۰۶۶	۱/۳۲۷۰۴	۱/۰۰۴	۱۵۸	۲/۹۳۰	همراهی با همسر	
۱/۱۱۸۴	-۱/۳۳۰۹	-۱/۰۶۲۵	۱/۳۵۲	۱۵۹	-۱/۹۳۴	بی‌سوادی	
-۱/۹۲۰۵	-۱/۲۶۹۴	-۱/۰۹۴۹۴	۱/۰۰۰	۱۵۷	-۱۲/۳۹۵	رفتن به خدمت سربازی	
۱/۳۰۳۴	-۱/۱۲۷۳	۱/۰۸۸۰۵	۱/۴۲۱	۱۵۸	۱/۸۰۷	افزایش سن و از دست رفتن فرصت مهاجرت	
۱/۹۷۸۴	۱/۵۷۱۶	۱/۷۷۵۰۰	۱/۰۰۰	۱۵۹	۷/۵۲۴	احتمال بیکاری در شهر	
۱/۰۴۴۳	۱/۶۷۸۹	۱/۸۶۱۶۴	۱/۰۰۰	۱۵۸	۹/۳۱۵	نگرانی از تامین معاش در شهر	
۱/۳۴۷۱	۱/۰۰۲۹	۱/۱۱۷۵۰۰	۱/۰۰۰	۱۵۹	۱۳/۴۸۷	هزینه بالای زندگی در شهر	
-۱/۱۳۲۷	-۱/۵۳۴۰	-۱/۳۳۳۳۳	۱/۰۰۱	۱۵۸	-۳/۲۸۱	بی‌کس و کار بودن در شهر	
۱/۵۵۲۴	۱/۱۲۶۸	۱/۳۳۹۶۲	۱/۰۰۲	۱۵۸	۳/۱۵۲	عدم علاقه به زندگی در شهر	
۱/۷۱۲۹	۱/۲۷۴۵	۱/۴۹۳۶۷	۱/۰۰۰	۱۵۷	۴/۴۴۹	شلوغی و آلودگی شهر	

ماخذ: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۱

نتیجه‌گیری

در ابعاد اقتصادی عوامل مشوقی همچون؛ درآمد مکفی در روستا (طبقه متوسط درآمدی)، برخورداری از اراضی کشاورزی، برخورداری از شغل مناسب، و مانند آن و موانعی چون نگرانی از عدم دستیابی به شغلی مناسب در شهر، نگرانی از افزایش هزینه زندگی، نگرانی از دست دادن درآمد فعلی، هزینه بالای زندگی باعث ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال شده است. در ابعاد اجتماعی و فرهنگی عواملی همچون؛ زندگی آسوده در روستا، حضور تمام بستگان و اقوام در روستا، وابستگی عاطفی به روستا و هم‌ولایتی‌ها، ازدواج در روستا تسهیل‌کننده ماندگاری بوده است. و

نتایج نشان داد که انسان بر مبنای شناخت و ادراکی که از محیط پیرامون دارد، تصمیم می‌گیرد که به زندگی در روستا ادامه دهد و یا این که به سایر سکونتگاهها مهاجرت نماید (نمودار ۱). همچنین مشخص شد که عوامل متعددی در ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال موثر هستند که با رویکرد توسعه‌یاب در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و در دو گروه عوامل تسهیل‌کننده و اجبارکننده ماندگاری به شرح زیر برشمرده می‌شوند:

ای از روستاییان بدلیل ویژگی‌های گردشگری منطقه در شهر تهران ساکن بوده و روزانه برای اشتغال در فعالیت‌های تجاری به روستاها (به طور خاص امام زاده داوود) مراجعه می‌کردند.

بر اساس مقایسه نتایج این تحقیق با تحقیقات گذشته می‌توان به صحت نتایج تحقیق اطمینان داشت. به گونه‌ای که صرافی در تحقیقی که در استان همدان به انجام رسانده اظهار داشته که: «... آنها که داشته‌اند و بیشتر هم ساخته‌اند، با انگیزه‌ی «ارتقای زندگی» روستا را ترک کرده‌اند. آنها که نداشته‌اند و چیزی نیز نیافته‌اند، به انگیزه «بقا» از روستا رفته‌اند. تنها آنها که قدری داشته‌اند و معیشت را با تلاش و امید می‌گذرانند، مانده‌اند و این‌ها نیز، آخرین رشته‌های تعلق خاطرشان به مایملک و روستای اجدادیشان می‌تواند با دوری و ترک فرزندان و احساس عدم امنیت در آینده بگسلد. از این رو ماندگاری اقشار میانی روستایی کلید پایداری روستا است». (صرافی، ۱۳۸۳: ۹۰).

نتیجه در مورد نقش موانع مهاجرت همسو بود با تحقیقات موسوی و احمدی، گیلک و سایر محققینی که در ادبیات تحقیق بدان اشاره شده است، بر این اساس عوامل اجبارکننده بر ماندگاری تعداد قابل توجهی از بزرگسالان در روستاها موثر هستند.

مشاهدات میدانی نشان داد که اکثر مردمی که مهاجرت کرده‌اند به دلیل ادامه تحصیل فرزندان و یا سرمای هوا مهاجرت کرده‌اند. و به عبارتی روستاهای مورد مطالعه عمدتاً دارای جمعیتی هستند که در تابستان در روستا و در زمستانها (عمدتاً) در شهر تهران زندگی می‌کنند. همچنین اساس اقتصاد برخی از روستاهای مورد مطالعه همچون روستای کیگا وابسته به گردشگری مذهبی (امامزاده داوود) می‌باشد. به گونه‌ای که حتی در فصل زمستان در روزهای تعطیل آن دسته از افرادی که در تهران زندگی می‌کنند، برای کاسبی به این امامزاده مراجعه می‌نمایند^۱. یکی از استنباط‌های که از مصاحبه با

عواملی همچون؛ تبعیت از پدر و مادر یا همسر، سن زیاد، بی‌سوادی و کم‌سوادی، فرار از خدمت سربازی، فقدان مهارت، بی‌کس و کار بودن در شهر، عدم علاقه به زندگی در شهر، شلوغی شهر، ارزیابی منفی از مهاجرت‌های قبلی اجبارکننده ماندگاری محسوب شده و جمعیت بزرگسال را مجبور به ماندن نموده‌اند. در ابعاد کالبدی و اکولوژیکی نیز عواملی همچون؛ آب و هوای مناسب‌تر نسبت به شهر، منابع آب و خاک مساعد، احیا اراضی، ایجاد کارگاههای صنعتی، استحصال آب و ماندن آن، ارائه خدمات و موسسات رفاهی (راه آسفالت، آب، برق، گاز، خدمات بهداشتی درمانی، آموزشی و مانند آن)، ارتقای کیفیت خدمات عمومی، دسترسی به خدمات و موسسات رفاهی شهری، نزدیکی به شهر تسهیل‌کننده ماندگاری جمعیت بزرگسال محسوب می‌شوند. و عواملی همچون؛ عدم امکان تامین مسکن در شهر اجبارکننده محسوب شده و جمعیت بیش از ۳۰ سال را مجبور به ماندن نموده‌اند.

همین‌طور مشخص شد که ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال آثار متعددی می‌تواند در روستاها داشته باشد. که این امر بستگی به ترکیب سنی جمعیت ماندگار در روستاها، (هر قدر ترکیب سنی به سمت کهن‌سالی سوق پیدا کند آثار منفی این پدیده در مقایسه با روستاهای معمولی که از ترکیب سنی طبیعی برخوردار هستند بیشتر خواهد شد) متفاوت خواهد بود. البته بدیهی است که حضور جمعیت بزرگسال در روستاها می‌تواند به عنوان یک مرحله از چرخه حیات و دوره گذار روستا محسوب شده و فرصتی را برای برنامه‌ریزان توسعه روستایی فراهم نماید، که قبل از تبدیل روستا به روستای خالی از سکنه، زمینه لازم را برای آغاز دور جدیدی از حیات روستا فراهم نمایند.

به عبارت دیگر مشاهدات نگارنده و نتایج تحقیق نشان داد، علی‌رغم این که افراد بزرگسالی که در روستا باقی مانده‌اند درآمد خوبی ندارند ولی در روستا به زندگی خود ادامه می‌دهند و خود اظهار داشته‌اند که چاره‌ای جز ادامه زندگی در روستا ندارند. البته عده

۱ - در هنگام مطالعات میدانی تعداد قابل توجهی از کاسب‌های این امامزاده از تهران آمده بودند.

منابع

۱. احمدی، محمدرضا ۱۳۸۲. بررسی میزان تاثیر فعالیتهای عمرانی - تولیدی بر مهاجرت روستاییان استان مرکزی - شهرستان اراک، مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی.
 ۲. افتخاری، عبدالرضا رکن الدین و علی موحد ۱۳۷۷. «عملکردهای شهری در توسعه روستایی از دیدگاه یوفرد. مورد بخش زواره». مدرس علوم انسانی، شماره ۸ پاییز ۱۳۷۷، صص ۶۴-۸۴.
 ۳. تسلیمی، محمد سعید ۱۳۷۸. تحلیل فرایند خط مشی گذاری و تصمیم گیری، سمت، تهران.
 ۴. جی. هیکس. هربرت و سی. ری گولت، ۱۳۶۸. تئوریهای سازمان و مدیریت، ترجمه گوپیل کوهن، جلد اول، انتشارات اطلاعات، تهران.
 ۵. رفیع پور، فرامرز، ۱۳۷۰. کندوکاوها و پنداشته‌ها، شرکت سهامی انتشار، تهران.
 ۶. رضایی، فاطمه، ۱۳۸۷. کیفیت آموزش بزرگسالان مقطع راهنمایی شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ دانش و پژوهش در علوم تربیتی - برنامه‌ریزی درسی. دانشگاه آزاد واحد خوراسگان (اصفهان) شماره بیستم. صص ۱۱۱-۱۲۸.
 ۷. رضاییان، علی، ۱۳۷۹. مبانی سازمان و مدیریت، موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
 ۸. زنجانی، حبیب‌الله، ۱۳۷۱. جمعیت و شهرنشینی در ایران. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری. تهران.
 ۹. زنجانی، حبیب‌الله، ۱۳۷۶. تحلیل جمعیت شناختی. چاپ اول. سمت، تهران.
 ۱۰. زنجانی، حبیب‌الله، ۱۳۸۰. مهاجرت، سمت، تهران.
 ۱۱. دهقانی، عباسعلی، ۱۳۸۳. بررسی عوامل موثر در تخلیه و تثبیت جمعیت روستاهای استان اصفهان. مرکز تحقیقات روستایی ایران. گروه تحقیقات روستایی استان اصفهان.
 ۱۲. ساکن، روبرت و آلن ویلیامز، ۱۳۷۲. ترجمه منصور خلیلی عراقی، مبانی تحلیل هزینه-فایده، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
 ۱۳. سعیدی، عباس و عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری و حسن دارابی، ۱۳۸۵. نقش سرمایه‌گذاریهای عمرانی دولت در تثبیت جمعیت روستایی (نمونه شهرستان کاشان). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۱، زمستان. شماره ۴، پیاپی ۸۳. (صص ۵۳-۷۱)
- روستاییان حاصل شد این است که اکثریت زیادی از آنها تمایل داشتند که وضع خود را کمتر از آنچه که است بیان نمایند. هرچند که در پاسخ به سوال میزان تمایل به دریافت درآمد در شهر تا حدودی خلاف ادعای قبلی آنها مشخص می‌شد.
- با توجه به مساله تحقیق (دلایل ماندگاری جمعیت بیش از ۳۰ سال در روستاها) به نظر می‌رسد که نزدیکی روستاها به شهر تهران و دسترسی نسبتاً آسان به این شهر، علیرغم کمبود درآمد باغ‌های کشاورزی و کمبود امکانات رفاهی (عدم لوله کشی گاز، کمبود آب و...) به دلیل بالا بودن قیمت مسکن و اجاره آن در تهران سبب شده که جمعیت بزرگسال حاضر به ترک روستا نشده و برای کار و کسب درآمد به روستاهای اطراف و به ویژه به شهر تهران تردد می‌کنند.
- یکی از نتایج نگران کننده احتمال عدم زندگی فرزندان روستاییان در روستا است. با وجود این که روستاهای مورد مطالعه در فاصله بسیار نزدیکی با کلانشهر تهران قرار دارند ولی اکثر پاسخگویان اظهار داشته‌اند که فرزندان آنها در روستا زندگی نخواهند کرد. (در تحقیق دیگری که توسط نگارنده در سال ۱۳۸۵ در روستاهای منتخب استان قزوین انجام گرفته اکثر روستاییان بر این عقیده بودند که پس از آنها فرزندان آنها در روستا زندگی نخواهند کرد). پس می‌توان نتیجه گرفت که یکی از مشکلات جدی اکثر روستاهای ایران - جز روستاهای حاشیه شهرها - عدم جایگزینی نسل بعدی به جای جمعیت بزرگسال فعلی در روستاها (عدم انگیزه قشر جوان برای ماندگاری در روستاها) است. در این عرصه هنوز ناشناخته‌های زیادی وجود دارد، و این تحقیق فتح بابی در این زمینه بوده و بدون شک با کاستی‌هایی نیز همراه خواهد بود بر همین اساس توصیه می‌شود که در این زمینه مطالعات تفصیلی با رویکردهای نوین مشارکتی انجام پذیرد تا علل عدم رغبت جوانان برای زندگی در روستاها مشخص شود. و یا این که از هم اکنون به فکر سازوکار مناسب برای بهره‌برداری از منابع موجود در روستاها بعد از جایگزینی نسل بعدی به جای نسل فعلی جمعیت ساکن در روستاها بود.

۲۴. مندراس، هانری، ۱۳۸۴. جوامع دهقانی، عناصر یک نظریه دهقانی، ترجمه پیروز ایزدی، سلسله انتشارات روستا و توسعه، وزارت جهاد کشاورزی، مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی، تهران.
۲۵. موسوی، سیدمحمد و غلامرضا فروهش تهرانی و مهدی گنجیان، ۱۳۸۳. بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت روستایی، مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی وزارت جهادکشاورزی
۲۶. میکانیکی، جواد، ۱۳۸۳. تحولات و فرایند تخلیه‌ی جمعیتی روستاهای شهرستان بیرجند، روستا و توسعه، مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی، تهران. سال ۷ شماره‌ی ۳ صص ۱۷-۴۰.
۲۷. نیکو اقبال، علی‌اکبر. ۱۳۷۸. برگزیده‌ی نظریه‌های سازمان و مدیریت، سمت، تهران.
28. Bilsborrow e. richard, 1996. Migration, urbanisation and development: direction and issues, united nations population fund publishers.
29. Gilg Andrew W. 1991. An Introduction to Rural Geography, Edward Arnold
30. Pacione, Michael. Ma. 1985. Rural Geography Harper & row, Publishers London.
31. Parnwell, Mike, 1993. Population movements and The Third World Routledge.
32. Redlin, Meredith, Gary Aguiar, George Langelett, and Gerald Warmann 2010. "Why Are You Still Out There?" Persistence among Deep Rural Communities in the Northern Plains. The Online Journal of Rural Research and Policy (2010): 1-22.
33. Rogers, Carolyn. C. 1999. Changes in the Older Population and Implications for Rural Areas. Food and Rural Economics Divison, Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture Rural Development Research Report Number 90.
۱۴. شکویی، حسین. ۱۳۸۲. فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی جلد دوم کتاب اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا، گیتاشناسی، تهران
۱۵. عاشری، امامعلی، ۱۳۸۳. بررسی تاثیر فعالیت‌های عمرانی جهادسازندگی بر تثبیت جمعیت روستایی در مقطع زمانی ۱۳۵۵-۱۳۷۵ (مورد روستاهای بالای یکصد خانوار ارومیه). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. سال ۱۹ شماره ۱ پیاپی ۷۲ (صص ۱۱۸-۱۳۴).
۱۶. کاوتسکی، کارل. ۱۳۸۱. مساله ارضی، ترجمه عبدالرحیم رشیدیان. نشر نی. تهران.
۱۷. کلارک، جان اینس. ۱۳۸۴. اصول و مبانی جغرافیای جمعیت. ترجمه مسعود مهدوی. نشر قومس. تهران.
۱۸. عظیمی، حسین. ۱۳۸۲. در جایگاه روستا در فرایند توسعه ملی - به کوشش فیروزنیا و افتخاری، ۱۳۸۲.
۱۹. فیروزنیا، قدیر و عبدالرضا رکن الدین افتخاری. ۱۳۸۲. جایگاه روستا در فرایند توسعه ملی. موسسه توسعه روستایی ایران. تهران.
۲۰. فیروزنیا، قدیر. ۱۳۸۵. تبیین استمرار کارکرد اقتصادی روستاهای در معرض تخلیه جمعیتی شهرستان قزوین. رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. دانشگاه شهید بهشتی دانشکده جغرافیا و علوم زمین. به راهنمایی محمد حسن ضیاء توانا و عبدالرضا رکن الدین افتخاری.
۲۱. فیروزنیا، قدیر، محمد حسن ضیاء توانا و عبدالرضا رکن الدین افتخاری. ۱۳۸۶. تبیین فرایند تحول روستا با بهره‌گیری از نظریه «چرخه حیات». مدرس علوم انسانی. دوره ۱۱ شماره ۱. بهار. صص ۹۳ - ۱۱۹.
۲۲. لهسایی‌زاده، عبدالعلی. ۱۳۶۸. نظریات مهاجرت، انتشارات نوید، شیراز.
۲۳. صرافى، مظفر. ۱۳۸۳. جمعی از صاحب‌نظران «نظام اداره‌ی مردمی: زمینه ساز توسعه‌ی جامعه‌ی روستایی ایران» در مجموعه مقالات کنگره توسعه روستایی؛ چالش‌ها و چشم‌اندازها، ۷۳-۹۸، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی. تهران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی